

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію **Яреми Дмитровича Павліва**

«Гуцульські народні скрипалі та їхня музика

(за матеріалами польових досліджень космацько-брустурської традиції)»

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво»

(галузь знань 02 – «Культура і мистецтво»)

У ХХІ столітті Карпати лишилися єдиним осередком, де продовжує пульсувати жива інструментальна традиція, у той час як в інших регіонах України вона давно згасла. Дисертаційне дослідження Яреми Павліва присвячене актуальній проблемі вивчення танцювальної музики Гуцульщини крізь призму виконавської майстерності провідних скрипалів краю.

Постать скрипаля виокремлюється з-поміж інших музикантів, без нього не обходилося жодне свято. Скрипка не лише супроводжувала сакральні моменти колядування чи весільного ладкання, але й була незамінною в танцювальній культурі. Найчастіше скрипаль був лідером інструментальної капели, формував стиль і репертуарну політику. Від його власної харизми і майстерності великою мірою залежав успіх усього колективу.

Тяглість традиції та безпосередній зв'язок між музикантами зумовили ретроспективний погляд на місцеву скрипкову традицію, «родовід» якої сягає другої половини ХІХ століття. Це дозволило простежити діяльність кількох вікових генерацій музикантів.

Основу джерельної бази складає польовий матеріал, власноруч зафіксований в рамках 15-ти експедицій до космацько-брустурської зони та суміжних з нею територій. Це власне інструментальні етнотвори (1200 одиниць) і численні (понад 60) інтерв'ю з музикантами. Цей матеріал доповнено аудіозаписами та нотаціями попередників. Окремо варто відмітити

цінний емпіричний досвід спільного музикування автора з традиційними скрипалями та навчання в них.

Дисертація логічно побудована. При структуруванні роботи автор дотримувався основного етноінструментознавчого підходу – комплексного вивчення тріади понять: інструмент – виконавець – музика.

Перший розділ розкриває роль скрипки в житті гуцулів; окреслює основні жанрові групи, залежно від обставин і специфіки виконання: «до співу», «до танцю», «до слухання». Також тут охарактеризовані взаємовідносини між народними професіоналами та скрипалями-аматорами, які формують музично-критичне середовище традиції.

Другий розділ присвячено генеалогії скрипкового мистецтва в космацько-брустурській зоні. Тут прослідковано зв'язок між різними поколіннями музикантів. Найбільша увага сконцентрована на творчій діяльності трьох видатних скрипалів, які, на думку автора, найяскравіше репрезентують місцеві сублокальні традиції. Ці портретні нариси захоплюють своєю різноплановістю: біографічні відомості, вчителі, репертуар, виконавська практика, особливості індивідуальної манери гри та стилю. Кожен портрет увінчує стисла характеристика інтерпретації скрипалем жанру «Гуцулки». Цей жанр найпромовистіше демонструє рівень виконавської майстерності музиканта.

Третій і четвертий розділи присвячені детальному аналізу двох найскладніших і найвіртуозніших танцювальних жанрів. Аркан (третій розділ) розглянуто на ширшому географічному матеріалі Галицької Гуцульщини. А от Гуцулка (четвертий розділ), яка представлена більшою кількістю виконавських версій, демонструє мереживо індивідуальних інтерпретацій безпосередньо в межах космацько-брустурського краю.

Різночасові записи танців Аркан і Гуцулка (фонограми і транскрипції) дозволили простежити динаміку художньо-стильових змін, виявити типові та новітні тенденції, охарактеризувати індивідуальний виконавський почерк скрипалів різних поколінь (вікових генерацій). В межах космацько-брустурської скрипкової традиції автор виокремив три сублокальні осередки:

центрального (села Космач, Шепіт, Брустури) та два периферійні – прокуравсько-шешорський і лючансько-текучанський.

Робота виконана в найкращих традиціях етномузикологічних дисертаційних досліджень. Загальний обсяг становить 422 сторінки. По факту дисертація складається з двох томів, де теоретична частина займає 196 сторінок, а Додатки – 180 сторінок. Понад 85 % Додатків відведено нотним транскрипціям. Особливу цінність становлять 12 розгорнутих і деталізованих наскрізних нотацій, здійснених власноруч дисертантом і введених у науковий обіг. В них задіяно синтезуючий метод транскрибування інструментальних награвань, який передбачає дворядковий партитурний запис.

На жаль, автор недостатньо диференціював зміст Додатків, виокремивши лише нотну частину та інші ілюстрації, які скромно назвав Рисунки. Насправді ж під рисунками криється багато різнопланового ілюстративного матеріалу: дві картосхеми локалізації досліджуваної традиції, ілюстрації предметів декоративно-ужиткового мистецтва із зображенням гуцульських скрипалів та танцюристів, історичні та сучасні експедиційні світлини. Побіжно висловлю зауваження, що наведені картосхеми варто було б супроводити детальнішими коментарями щодо нанесених позначень.

Детальне ознайомлення з текстом дисертації викликало низку роздумів і запитань.

1. В роботі акцент зроблено на двох найбільш віртуозних танцювальних жанрах, які найяскравіше виявляють індивідуальну виконавську стилістику кожного скрипаля. Але в назві задекларована скрипкова традиція в цілому, то ж мені не вистачило характеристики інших музичних жанрів, зокрема обрядових, які виконуються за участю скрипаля. Можливо, партія скрипки тут і не відіграє провідну роль, але вона важлива. До того ці твори можуть побутувати і в суто інструментальних версіях. На с. 67 читаємо: *«Зі своєрідною проблематикою пов'язане аналітичне вивчення обрядових жанрів гуцульського пісенного фольклору, які прийнято виконувати з інструментальним супроводом, проте іноді – в суто інструментальних версіях для слухання»*. З цього приводу попрошу уточнити, які саме твори можуть

виконуватися скрипачами в позаобрядовому контексті та в яких ситуаціях це відбувається?

2. Наступне питання стосується спостереження щодо комбінаторного принципу мислення в одній із інтерпретацій Гуцулки. У другому розділі на с.119 читаємо: *«В інтерпретуванні М. Сіреджуком гуцулкового мелодико-тематичного матеріалу діє підхід комбінаторного використання типових ритмоформул для варіативного повторення складових цього матеріалу (інтонацій, субмотивів, мотивів)»*. На жаль, у четвертому розділі, в якому детально проаналізовані композиції Гуцулок, на комбінаторних прийомах не було наголошено, тому прошу висвітлити це питання детальніше (для народнопісенної творчості принцип комбінаторики є одним з ключових в процесах формотворення).

3. Третє питання пов'язане з виконавсько-реконструкторським досвідом автора. Я. Павлів мав щасливу нагоду усним шляхом переймати мелодії «до співу» і «до танцю» від цілої низки сучасних скрипалів (с. 89) та музикувати разом з ними в різних ситуаціях, у тому числі на сільських весіллях (с. 72). То ж етнопедагогічний підхід якого саме скрипача виявився найдієвішим? Чия манера найбільше вплинула на формування власної виконавської стилістики дисертанта?

Висловлені запитання доводять актуальність дисертаційного дослідження, підкреслюють його практичну цінність для розвитку сучасної етноорганології. Фахові публікації Я.Павліва та апробаційні матеріали відбивають основні положення дисертації. Структура, обсяг та зміст роботи відповідають вимогам до оформлення дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Автор дотримується принципів академічної доброчесності. Усі цитування оформлені належним чином і мають посилання на відповідні позиції зі списку джерел. Друковані джерела нараховують 236 найменувань, з яких 45 – іноземні (англійською, німецькою, польською, чеською та угорською мовами). Джерела доповнюють 7 аудіо-альбомів та архівні аудіо-записи.

Враховуючи все викладене, вважаю, що дисертація Я. Д. Павліва «Гуцульські народні скрипалі та їхня музика (за матеріалами польових досліджень космацько-брустурської традиції)» відповідає всім вимогам до подібного роду робіт, а Я. Д. Павлів заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

17.11.2023.

М. В. Скаженик,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музичного мистецтва
Київського національного університету
культури і мистецтв